

Јован Н. СТРИКОВИЋ

ОСВАЈАЊЕ СТВАРНОСТИ

Не без оне *велике*, питао се Достојевски: Шта има фантастичније од стварности. И одиста, да ли се ишта на свијету, сем поезије, може замислити да тако добро оличава стварност? Стварност поезије је исто толико загонетка, колико је несхватљив феномен шта човјек, у ствари, јесте. Па како нема одговора, без остатка, шта је то човјек, чак ни у његовом анатомском, дакле биолошком, а камоли у психолошком смислу, тако исто не можемо ни мислити о поезији са искључивошћу какве владају у научним, односно наученим експертизама угледних посленика и тумача пјесничког исказа и његове интиме. А да би се све то могло назрети, наслути, односно чути неким невидљивим чулом, потребно је, као услов без кога се не може бити апсолутно слободан, довести себе у стање апсолутне ослобођености, баш као што је пјесник себе довео – не својом заслугом нити својом кривицом – у ту позицију о којој се много не зна, или о којој се мало зна, јер су „*овога у гробу кључеви*”. Тај вид и облик анархизма и анахронизма мисли и осјећања, једино у том и таквом стању, могу досећи дубине *понора*, оног понора о коме пјева Мирко Бањевић, а чије мисли чујем из тог амбиса и оне ми дају императивно право да ово своје казивање насловим и као *Остварена стварност!* Не постварена, већ остварена стварност. Ове двије ријечи – остварена стварност – могу да дјелују као плеоназам. Не, није тако, оне једна другу допуњују и означавају се ближе, једна без друге биле би пуне и празне. Али, остварити стварност значи сликати је аутентичним казивањем, преко линија, боја, ријечи... које ће у нама изазвати она осјећања која је имао стваралац кад је, у овом случају – пјесник пјевао. И стихом исказивао свој доживљај. Из те таме људске егзистенције, из тог *понора*, изводи на свјетлост дана оно што је тамо обузето и одузето. Зашто баш тако, баш из *понора*? Па и Кант у својој философији говори о драгоценостима које леже у пољу тамних простора и представа, наталожених искустава еонских времена,

и помиње баш тај дубоки понор у коме се налази квинтесенција народа, оно најбоље и најистинитије што тај народ има; али и оно најгоре. То обнављање живота, силазећи у понор где су смјештена сазнања, на основу еонских искустава, омогућено је изабранима, изабранима од Бога или природе, да тако ослобођени од свега овоземаљског баласта под којим живимо, донесу благо које чувају аждаје, како би то рекао инспиративни мислилац, научник К. Г. Јунг. Тај облик такозване *духовне тромости*, који представља стање у коме се препушта „истраживач” – у овом случају пјесник – да га прогута монструм и то на сопствени ризик и штету, јесте највећа корист, јер дотура благо из прве руке, руке мајстора. Човјек постаје духовно невриједан ако се либи да објелодани сопствене мисли, односно сазнања, јер га оне опомињу на посљедице, невриједан због страха од аждаје која чува благо! Зато је то стање, ничим познатим изазвано, стање *ослобођене слободе*, јер нас управо слобода избора спутава, кажем, не нашом заслугом, већ нашим усудом. Пјесник Мирко Бањевић се не двоуми да саопшти: „Ту сам и нијесам ту”, баш као што је Мартин Лутер у стању такве психичке присиле рекао: „Ту стојим, не могу другачије!”

Шта је све то видио Мирко Бањевић над понором егзистенцијалног вакуума, у тим пуним празнинама, са ким се то сусрео загладан у понор за који и Милан Ракић каже да се не може дуго гледати у њега а да се не осјети вртоглавица и ужас. Питамо се, да ли би исто благо и са другог мјеста донио М. Бањевић, сем са овог понора над којим је био нагнут?! Баш нагнут над понором егзистенцијалног вакуума! Свуд су понори око нас, само што ми за те поноре немамо интелектуалне и мисаоне диоптрије. Интелектуалне да их разумијемо, или прецизније, да бар знамо да они постоје, и мисаоне да до дна тих понора сиђемо, уколико се тамо запутимо и прикупимо храбрости да се суочимо са тим благом које чува аждаја, као што то чини Мирко Бањевић.

Мирко Бањевић је могао да се загледа у било који простор, предмет, појаву, или било које вријеме и да тамо нађе поноре, оне које је тако пјеснички и научно прихватљиво дефинисао Албер Ками: ” Све што је сјајан разлог да живимо, истовремено је и сјајан разлог да умремо”. Чини ми се да у било којој поезији, чак философији, нема више додирних тачака камијевском интелектуалном резону, као што је то са поезијом Мирка Бањевића. Чини ми се, такође, да она још увијек није довољно коришћена да би се баш њом поткријепиле многе антрополошке истине. Јер, зна се: кад поезија достигне свој врх, прелази у науку, као што наука кад нема више куд оде у поезију.

Сазнање није ни у човјеку ни у ономе што човјека окружује, оно се изњедри у том међудејству. То изњедрење омогућава, речено језиком на-

уке, неки катализатор означен овдје, у конкретном случају у поезији Мирка Бањевића, као луцидност. Ако би тражили кривца за то збивање, онда би га именовали као луцидност *суи генерис*, у недостатку неке друге синтагме језика којим би била покривена фаза илуминације, илуминације којој је био подложен Мирко Бањевић.

Мирко Бањевић је један од оних ријетких стваралаца који чега се год дохвате, прођу на исти начин, наиђу на понор; неко некога нађе у том вјечитом лову који непрестано траје. А њега, тај „лов”, подстиче оно што се зове *револт*. И то по систему „спојених судова” – све постаје појединачно са новим садржајем – са благом у глави о коме пише Јунг. У ствари, по оној Шекспировој да између неба и земље има толико ствари о којима наша учена мудрост и не сања, каже Хамлет!

Мирко Бањевић је један од најзначајнијих људи свога времена и своје генерације, можда најискренији пјесник на путу вјечитог неспокоја, због немогућности да се сазна истина – било која и било када. Под окриљем невидљивог демијурга, другачије званог божјег премисла, Бањевић разумије оно што је можда најтеже разумјети: стварност коју човјек носи у себи и са собом. Он посеже свјесно или несвјесно за митом, за који савремена наука сматра да је то најбоља школа за разумијевање тајанствених сила – везаних за човјеков живот и његову судбину. Када говоримо о судбини, не мислим свакако на онај поједностављени облик, промовисан као есхатолошки феномен, већ о ријетким појавним облицима названим у науци као *прекогниција*. Мислим, дакле, и на феноменологију сна и сновиђења, на ону Фројдову аксиому да је сан најтемељнији пут ка несвјесном.

Кад се његове пјесме читају лагано, и кад покушавамо да уђемо у предмет његовог свјесно – несвјесног ангажовања, наилазимо на пјесникову забезекнутост, зачуђеност, озлојеђеност, тј. на оно стање које је у филозофији означено као *позитивна скепса*.

Ова синтагма *позитивна скепса*, могла би бити и као нека општа дефиниција поезије Мирка Бањевића. И када пјева о весељу, љубави и срећи, о задовољству... Бањевићева мисао се грана у рукавце, и било којим путем кренете ударите о зид црнила, оног што се у обичном животу зове: црне мисли. Оне нијесу црне, што их је пјесник тако обојио, због његовог лошег расположења, већ због боје коју носе у себи и са собом, оне су иманентне стварности коју ми не видимо.

Наша подјела на оптимисте и песимисте говори о нашој субјективности и површности, о нашем односу, а не никако о стварном, истинском поретку живота и садржаја који живот значе. У животу је на крају све трагично, а конач дјело краси. И оно што добро почне мора се завршити трагично, и то на крају тог путовања које је праћено неизвјесности-

ма најразличитије врсте, гдје се у сваком безбројном џепу живота крије судбина, она које се свако на том путу плаши. Пјесник саопштава истину, или дио истине, о својој стварности коју, како већ рекосмо, чува аждаја, са којом се Бањевић ухватио у коштац, у корист сопствене штете.

Ако се мало више уложи тенацидне пажње, и жеље, да се са пјесником успостави неки вид интелектуалне и мисаоне кореспонденције, и уђе у резонанцу осјећања и мисли, открићемо у Бањевићу и пјесника пророка, односно како Јунг каже за те природе, да су ученици пророка. *Као што је пророк исконска слика колективне психе, тако је и његов ученик једна такође исконска слика.* Та прекогниција, толико видљива и тако емоционално упечатљива у пјесми *Нађени скелет*, могла би послужити као чврст и стабилан ослонац, чак и за оне истраживаче у науци који са великом резервом говоре и пишу о том универзалном људском феномену. Прорицању претходи сумња, односно очајање, иманентно поезији, а стално је усмјеравано ка филозофији, као њено својство, што ће рећи да се оне – филозофија и поезија – тако темељно прожимају и допуњују, да је прави гријех научника ако подижу демаркационе ограде између ова два истовјетна ментална садржаја. Шта је овдје старије, питање је исто као оно: кокошка или јаје. Шта чему претходи и шта из чега произилази нека свако суди на свој начин, без бојазни да ће погријешити јер је терен клизав, али подједнако клизав за све, и за све судове. Овдје нико не може да одговара.

Нема велике поезије и велике филозофије без велике смрти. Присјетимо се Јесењина, Мајаковског, Џека Лондона, Бранка Миљковића... – тај танатос нагон, или не – нагон сасвим је свеједно, неизбјежно је везан за поезију Мирка Бањевића. И у слутњи и стварности он мелемним ријечима боји неумитну смрт, која је стално ту присутна, у свакој ријечи, сваком слову, свакој мисли и пупољку мисли. Управо онако како то ненадмашном вјештином чини Л. Н. Толстој у *Смрти Ивана Илића*. Али, Бањевић не пориче љубав. Он чак, рекло би се, сматра да *љубав све преваасходи*, како то сугерише деспот Стефан Лазаревић, али будући да сам живот са својом неизбјежном садржином демантује њене трајније моћи, јер у самој љубави постоји један велики зјап у који се укотвио успавани танатос. Бањевић антиципира оно што ће се далеко касније назвати *еротика танатоса*.

Није по Бањевићевом искуству, и не само по његовом, овај свијет један од најбољих свијетова. Видио је и осјетио на својој кожи посљедице овога *грдног свијета*, зато је његовом интелектуалном, филозофском и пјесничком бићу ближи онај други, у коме би се клонио људи, јер је илузија вјеровати да се човјек може промијенити. Треба бјежати од људи да би се волио човјек. Ето, та и таква позитивна скепса омогућила је Мирку

Бањевићу да проживи живот у коме је могао захватити његову суштину, са свом трагичношћу коју времена која су стизала и смјењивала се нијесу могла демантовати, ону скепсу коју је носио у себи као код клицине плазме, која све памти и много зна.

Оно о чему филозофи ћуте пјесници пјевају, то је неко ванвременско искуство које се потврђује кроз поезију, ону која се котира као високо мисаони „супстрат”. Тај вид мисаоне усамљености великог пјесника, какав је између осталих и Мирко Бањевић, у ствари је антиципација оне усамљености као онтолошке датости и наизбјежног човјековог судбинског исходишта. Нема ниједног краја без усамљености, али нема ни великих мисли без такве врсте тјескобе – *само онај који у тјескоби живи мир свој налази*.

Одавно су књижевни критичари именовали поезију Мирка Бањевића као жиг свирепе стварности. Она се бави оном правом, аутентичном стварношћу која се не еуфемизира и нема ни трунке лицемјерја и удварања тој и таквој стварности. Он је са њом на „ти” – *tête – à – tête*. А која то стварност није свирепа?! Све оне личе једна другој као јаје јајету и у свакој живи биће које представља грешку еволуције и ћорсокак цивилизације.

У *Побунама ума* Бањевић залази у простор трагичног. Он више није пјесник сумње већ филозоф слутње, а слутња је бар за јоту ближа стварности од сумње. У том градирању, слутња је увод у стварност, слутња је већ закорачила у њене просторе. Из слутње произилази *очајање*. Нема очајања без слутње, очајање обузима цијелог човјека, његово цјелокупно биће. Зато би се са сигурношћу поезија Мирка Бањевића могла п(р)озвати као најсигурнији свједок за ону филозофију Кјеркегора: „Није далеко вријеме када ће се, по доста скупу цијену, сазнати да полазна тачка ка налажењу апсолутног није сумња него очајање”. Све има своју цијену, а цијена Бањевићевог додир са *апсолутним* је цијена која се не може надићи – она је, у ствари, цио један живот, суров и тежак, па зато и вриједан овакве пажње, живот који је непоновљив, иако крајичком неке наде Бањевић очекује његову репризу. Ето нечега и лијепог у вјечитом чекању и трајању заборав.

Jovan P. STRIKOVIĆ

CONQUERING THE FUTURE

Summary

At the very beginning of his text „Conquering the Future” the author reveals his ambitions to point at some other possibilities of reading poetry and understanding art in general. Striković denies settled and enfeebled analyses as the only possible ones.

He identifies poetry as a secret, science either can not tell ultimately what a human is in his essence. The author utilizes as an impulse the thought of Dostoyevsky: „What is more fantastic than the reality”.

Mirko Banjević, as Striković writes, creates poetry about the Abyss and the abyss in thoughts reaching from the abyss of human existence. In their time Kant as a philosopher and Karl Gustav Jung as a scientist were writing so inspiratively about them, and they have become the authors of their original directions: Kant in philosophy and Jung in science.

For that reason Striković also warns that Mirko Banjević is not only a poet who versifies his thoughts, but also a *sui generis* philosopher.

In thoughts of poet Banjević, Striković recognises a radiant reflection of Albert Cami's philosophy, and he admits that also to him, this philosophical reason is very close.

That is why Striković maintains that Banjević, in his sinking into the very essence of things and phenomena, would recognize the same in all the times and at all places, in all opportunities; Banjević writes poetry and understands general human occurrences and phenomena that intimately are strange to him, but he is not Hamlet to change them, nor does he have an illusion that it will be possible to ever change them.

About the phenomena of synchronicity, precognition, doubt and despair, about the pre-sentiment which precedes the despairs, Strikovic also points at these natural talents of the poet the word is about. The entire poetry of Mirko Banjević breaks out like a geyser, says Striković, from a psychoanalytical substrate, designated in philosophy as a „positive skepticism”.

The poetry of Mirko Banjević deserves much more attention and time to have its meaning located both in poetry and in science, more than it is now, as the existing condition should be understood just as the beginning of the search.